

Co se ve školce naučíš, ve škole jako když najdeš?

Autor: Mgr. Marie Těthalová | Datum: 8.2.2013 | Vydání: 2/2013, Informatorium

Vzájemná provázanost vzdělávání předškoláků a dětí školou povinných byla tématem společných setkání předškolních pedagogů a učitelů základních škol, jež v průběhu podzimu pořádal Národní institut pro další vzdělávání.

Setkání nazvané Návaznost předškolního a základního vzdělávání moderovala Mgr. Věra Krejčová, Ph. D., která působí jako odborný asistent PedF HK, a spolu s lektorkami PhDr. Romanou Lisnerovou, ředitelkou ZŠ a MŠ Slivenec, a PaedDr. Janou Svobodovou, ředitelkou PPP v Pelhřimově, se věnovala problémům, jež „pálí“ učitele mateřských i základních škol: neprovázanost rámcových vzdělávacích programů, jejich nekonkrétnost a skutečnost, že v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání se nepočítalo s Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání. Společně s účastníky setkání se také snažila pojmenovat charakteristiky návaznosti předškolního a základního vzdělávání a také zjistit, co brání jejich kontinuitě. Mluvilo se také o tom, že se mnohdy liší představy pedagogů MŠ a ZŠ o připravenosti dítěte na školu.

„Když jsem začala přemýšlet o návaznosti předškolního a základního vzdělávání, vzala jsem to od národní úrovně,“ zahájila svou prezentaci Věra Krejčová. „Domnívám se, že pokud má něco fungovat, musí být jasně daná koncepce, již by měl vymezit Národní program vzdělávání. Ten ale vlastně neexistuje, byť je v každém z rámcových vzdělávacích programů deklarován. V tom osobně vidím první nedostatečnost. Chybí kontinuita, která by se neměnila s příchodem nového ministra či ministryně, ale již bychom dlouhodobě udržovali.“ Jako první článek vzdělávací soustavy stojí právě předškolní vzdělávání. „Má-li něco být provázané, musíme začít právě od toho nejnižšího článku. V případě vzdělávání tedy od předškolního stupně,“ uvedla Věra Krejčová. „Od Národního programu vzdělávání se musejí odvíjet národní kurikula, tedy rámcové vzdělávací programy. Ve verzích, s nimiž ještě pracujeme, je návaznost a provázanost deklarována. Ovšem když se do obou dokumentů začtete, je tomu opravdu tak? Navazují na sebe například úrovně klíčových kompetencí? Berou základní školy v potaz úroveň klíčových kompetencí dítěte na konci předškolního vzdělávání? Když půjdeme dál, dostaneme se ke vzdělávacímu obsahu. Pro mateřské školy je naprosto přirozené, že se pracuje v integrovaných blocích, děti se učí myslet komplexně, nahlížet na jeden problém z různých úhlů. Ale děje se to i v základních školách? Ve vzdělávacích oblastech RVP ZV najdeme sice vzdělávací oblasti, ale integrace vzdělávacího obsahu je daná pouze doporučeními. Ovšem nerada bych, aby to vypadalo z mé strany jako kritika, sama jsem spoluautorkou RVP ZV,“ řekla Věra Krejčová.

V mateřských školách rozvíjíte čtenářskou gramotnost dítěte a základní školství by na to mělo umět reagovat, ale to se zatím neděje. V mateřské škole například učíte děti vyprávět děj podle obrázků, ale v jednom z výstupů v RVP ZV stojí ‚dítě seřadí obrázky podle dějové posloupnosti a vypráví příběh‘. Nepočítáme na základních školách s tím, že k nám přijde dítě zcela nepopsané?,“ ptala se Věra Krejčová. Zamyslela se i nad evaluací a zmínila, že v mateřských školách je běžné, že děti mají svá portfolia a průběžně vedenou diagnostiku. „Je to ale tak zařízeno i na základních školách? A jaká metodická podpora by byla zapotřebí k tomu, aby se to stalo běžnou praxí?“ Školám ale podle zkušeností Věry Krejčové není jasné, jak by mohly kontinuitu zajistit. Ptají se například na to, zda v případě, že subjekt tvoří mateřská škola při základní škole, stačí provázat školní vzdělávací programy. Věra Krejčová zmínila, že v takovém případě by měla být ve škole zajištěna efektivní komunikace, například společné porady nebo pracovní výjezdy.

Připravenost na školu : S kontinuitou předškolního a základního vzdělávání souvisí samozřejmě to, jak je dítě připraveno na školu. Proto si v další části setkání vzala slovo poradenská psychologička PaedDr. Jana Svobodová. Na začátku svého vstupu vysvětlila, co je školní zralost a připravenost na školu. „Školní zralost znamená dosažení určitého vývojového stupně, což dítěti umožňuje bez větších obtíží zvládnout nároky základní školy. A pokud je to alespoň trochu možné, tak aby se ze své nové role radovalo a škola pro ně byla zajímavá. Připravenost na školu vzniká na základě zralosti organismu, kdy už dítě můžeme vést k určitým znalostem a dovednostem. Děláme to tím, že dítě učíme.“

Jaké oblasti jsou důležité při posuzování školní zralosti? „První velkou oblastí je oblast tělesného vývoje, do níž patří zdravotní stav dítěte, jeho pohybový vývoj a úroveň motoriky a grafomotoriky. Určitě si uvědomujete, jak důležitá oblast to je. Tělo je domovem naší duše, proto ho nemůžeme opomenout. Osobně v současnosti vnímám jako problematickou oblast pohybového vývoje. Dnešní děti mají čím dál méně pohybu, což vede k problémům například v psaní – grafomotorika je na špičce pomyslné motorické pyramidy,“ zdůraznila Jana Svobodová.

Další velkou oblastí, již sledujeme při posuzování školní zralosti, jsou kognitivní funkce. „Vstupní branou do naší psychiky je vnímání, zejména zrakové a sluchové. Dále je to myšlení a s ním související řeč, schopnost abstrahovat, posuzovat, zobecnovat. Myšlení dítěte zralého na školu už by mělo mít charakter pojmového myšlení. Důležitá je také pozornost, která se podílí na tom, jak je dítě ve škole úspěšné. S kognitivními funkcemi souvisí získávání všeobecných vědomostí a také rozvíjení matematických představ. Poslední oblastí, kterou posuzujeme, je sociálně-emoční zralost, což je do jisté míry problematická oblast. Souvisí s tím samostatnost dítěte a přijetí role školáka, sebedůvěra, ale také pracovní návyky, schopnost ukázat se, přijmout kritiku nebo nějakou činnost odložit na později,“ popsala poradenská psychologička Svobodová prvky školní zralosti. Dodala, že k tomu, aby bylo možné dítěti pomoci, je nutná včasná intervence. „V poslední době pozorujeme větší zájem rodičů o služby naší poradny. A nechodí k nám pouze s dětmi, jež čeká nástup do školy, ale i s mladšími dětmi. V převážné většině případů se na nás obracejí s výchovnými problémy, nevědí si rady se svým dítětem, nebo řeší vztahové problémy.“

Jak vypadá vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně? I to Jana Svobodová vysvětlila.

„Zjišťujeme samozřejmě úroveň rozumových schopností dítěte. Zajímá nás, jak je na tom dítě v oblastech verbálního myšlení a náhledové představivosti. Také se zabýváme predikcí specifických poruch učení. Diagnostikovat poruchu učení jako takovou je možné až v procesu výuky čtení a psaní, ale v předškolním věku už můžeme diagnostikovat nějakou obtíž, jež se na SPU podílí. Sledujeme také řeč – slovní zásobu dítěte a jeho artikulační obratnost, dále paměť, pracovní návyky a sociální vyspělost. V poradně ale dítě pracuje v jakémsi skleníkovém prostředí, proto se zde neprojeví úplně všechno. Ale určité signály mám, vidím například, jakým způsobem se v čekárně odpoutává od rodiče, který tam s ním je, jak zvládá celou situaci, to, že je najednou v cizím prostředí. Také vidím, jak se mnou komunikuje, jak na mě reaguje. Kontext situace mi dává spoustu důležitých informací, ale já stejně nevím, jak zvládá mnohé situace v mateřské škole. A to by pro mě bylo hodně důležité. Zjistit to ale mohu jen tehdy, pokud mi rodič dá souhlas k tomu, že zkontaktuji školku a zeptám se, jak se dítě projevuje u nich. Bez souhlasu rodičů to nelze, stejně jako bez jejich souhlasu nemůžeme školce poskytnout závěry a doporučení, jež vyplynou z vyšetření,“ zdůraznila Jana Svobodová.

Zápis jako přechodový rituál : Jana Svobodová se ve svém vystoupení zmínila také o zápisu dítěte do školy. „Je to legislativní úkon, ale také chvíle, kdy se dítě setkává s novým světem, se školou. Vnímám jej jako do jisté míry kontroverzní záležitost, protože některé školy si nejsou příliš vědomy toho, že v době zápisu dítě může ještě být nevyzrálé. Mezi pátým a šestým rokem života nastává velká akcelerace vývoje a na dítěti je vidět každý měsíc. V lednu, kdy je zápis, je to úplně jiné dítě než na konci školního roku. Jak tedy postavit zápis, aby nešlo o přehlídku dovedností a vědomostí, jež dítě v tu dobu ještě nemůže mít. Ještě k nim nedošlo. Měl by to být motivační akt.“ Z řad účastníků setkání vzešel podnět, zda by nebylo dobré zápisy do škol oddálit, aby bylo možné lépe posoudit zralost dítěte. Na druhou stranu řada rodičů by už v lednu chtěla mít v ruce doporučení odkladu školní docházky, což ale není úplně možné. Je potřeba dát dětem čas. Mezi zápisem do školy a nástupem dítěte do první třídy totiž uplyne šest až sedm měsíců. Odsunutí zápisů by ale vedlo k problémům jak v mateřské, tak v základní škole: obě potřebují vědět, s kolika dětmi mohou na příští školní rok počítat. A u mateřských škol je situace o to náročnější, že dítěti, jehož rodiče požádali o OŠD, musí školka držet místo na příští školní rok a nemůže tedy přijmout dalšího zájemce. Správné řízení o OŠD přitom může trvat až do konce hlavních prázdnin, což obě školy staví do složité pozice. Do debaty o zápisech do školy vstoupila PhDr. Romana Lisnerová s poznámkou, že na pracovním setkání, jehož se zúčastnila, se mluvilo o snaze upravit školský zákon tak, aby se termíny zápisů posunuly na co nejzazší termín. Dodala ale také, že ve hře jsou samozřejmě kapacitní důvody. „Na základní škole prostě potřebujeme vědět, jak na tom příští roku budeme. Na malé škole může situace, kdy nastoupí o osm dětí méně, znamenat, že otevřeme místo dvou tříd jednu. A na to jsou navázané i personální záležitosti. Je to

koncepční otázka, mělo by se proto mluvit i o tom, jak celý zápis do základního vzdělávání nastavit a jak nastavit proces odkladů.“